

obsega gre poseben poudarek obema najdaljšima, društveni dejavnosti in vlogi šole, ki skupaj zasedata dobro tretjino prostora. Berljivo in zato širokemu krogu uporabnikov dostopno vsebino ilustrirajo številne priloge, katerih bogat nabor vendarle ni preobsežen. Monografija je hkrati nekakšen album, saj nas na 352 straneh nagovarja 111 skrbno izbranih slikovnih prilog, zvečine fotografij in fotorazglednic. Naj posebej opozorim na eno ali dve: na fotografijo šaljive nogometne tekme med moštvoma črnomaljskih suhcev in debeluhov sredi tridesetih let 20. stoletja ali na umetniško fotografijo vrbe pri Flekovem mlinu, preden jo je odneslo neurje.

Tako kot veliko povedo fotografije same, ne da bi potrebovale posebno razlago, daje delu posebno mikavnost vpletanje dobesednih navedkov iz pisanih in ustnih virov. Sodobniki v duhu časa spregovorijo sami kot nekakšno neizogibno vezno gradivo stavbe, ki nam hoče povedati, da ni iz našega časa. Posebej dragoceni so citati ustnih pričevanj z vso leksikalno barvitostjo in narečno obarvanostjo. Avtorica je posredovalka živega jezika, ki tako zelo neposredno nagovori bralca, še zlasti domačine. Zadnji bodo v besedi in sliki prepoznali tudi sebe, svoje bližnje, prednike in znance. Kdo je bil, denimo, Laknerjev dojenček na sliki iz leta 1917 in čigava deklica, ki se je v letih pred drugo svetovno vojno veselila kolesa, darila tete iz Splita?

"Družabna kronika" Črnomlja je skratka prikaz življenja v času, ki ga mlajše in prihajajoče generacije težko razumejo, kaj šele ponotranjijo. Majhen svet s posamezniki širokih obzorij, ustaljeni življenjski ritem, danes občuten kot počasen posnetek črnobelega filma, neskončna počasnost pretoka informacij, a zato tolikšen pomen in moč govorne besede. Tako drugačen svet, da ga je preprosto treba ovekovečiti, dokler je še čas in ni ujet zgolj v "mrtvih" zapisih in slikah, v imenih in podobah, ki jih že čez generacijo ali dve ne bi takorekoč nihče več poznal. Marsikaj je za vedno izginilo, marsičesa "kolektivno nezavednega" pa se bodo Črnomaljci pri prebiranju "svoje" knjige spet spomnili in oza-vestili. Tako, denimo, bobnarja, nepogrešljivega spremljevalca in glasnika družbenega ter družabnega življenja. "Najprej je bobnal, ko so se ljudje zbrali, pa je glasno naznanil: "Razglas!" ... Novice so šle največkrat poslušat *ženske i déca*."

Obsežen seznam virov in literature ter imena 27 informatorjev pričajo o avtoričini zavzetosti, sistematičnosti in akribiji. Črpala je iz dnevnikov, kronik, šolskih poročil, zapisnikov, lokalnega in drugega časopisja, številnih strokovnih, znanstvenih in leposlovnih del, živih virov, ne nazadnje tudi iz lastnih izkušenj in doživetij.

Za bralca zelo koristna pripomočka najdemo med Prilogami: na štirih straneh Kratek pregled razvoja Črnomlja do druge polovice 19. stoletja ter dvostranski Seznam vseh črnomaljskih društev do

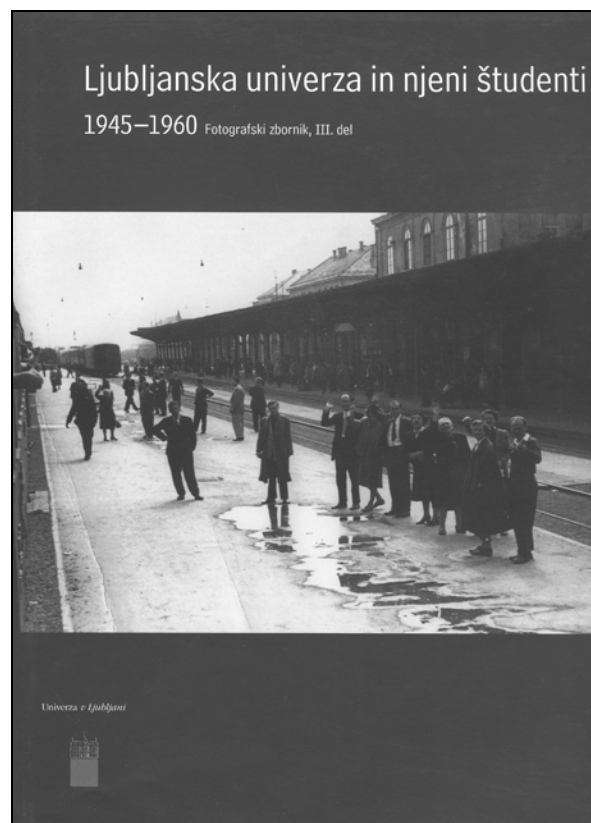
leta 1941, pri vsakem letnica oziroma letnice ustanovitve ali spremembe pravil. Za "poetičen" sklep je zelo primerno izbrana tretja priloga, Izbor iz pesmi Olge Haring, krajevne pesnice iz obdobja med obema svetovnima vojnama, saj je naslov knjige vzet prav iz verza ene njenih pesmi.

Boris Golec

Ljubljanska univerza in njeni študenti : 1945–1960 : fotografski zbornik, III. del (ur. Jože Ciperle; ur. in avtor dodatnega besedila Tea Anžur). Ljubljana : Univerza, 2007, 326 str.

Po skorajda desetletnem premoru je Univerza v Ljubljani izdala še tretji fotografski zbornik o ljubljanski univerzi in njenih študentih. Prvi, ki je zajel gradivo iz let pred 2. svetovno vojno, je bil z naslovom Slovenski študenti v boju za narodno in socialno osvoboditev izdan leta 1987, drugi z naslovom Slovenski študenti in Univerza 1941–1945 pa je izšel leta 1999. Tudi tokratni tretji zbornik, ki zajema obdobje od leta 1945 do 1960, nadaljuje tradicijo prvih dveh, pri nekaterih konceptih pa ga

zaradi drugačnega časa dogajanja in izdaje spreminja oziroma nadgrajuje.

Glavnino dela so opravili zaposleni iz Arhivsko muzejske službe Univerze v Ljubljani, prav tako kot pri prvih dveh zbornikih pa uredniško odgovornost nosi aktualni vodja te službe; prvi prvih dveh izdajah je to bila Ana Benedetič, pri najnovjšem zborniku njen naslednik dr. Jože Ciperle. Poleg njega in Tatjane Dekleva je večino dela pri zbiranju in pripravi gradiva opravila Tea Anžur. Predgovor najpomembnejšega na Univerzi ni novost zbornika, novost pa je ta, da je tokrat ta vlogo prvič pripadla pripadnici nežnejšega spola, prvi rektorici ljubljanske univerze dr. Andreji Kocijančič. Kratkemu uvodu urednika nato sledi osrednji in poglavitni del knjige, objava obsežnega slikovnega gradiva s spremnim komentarjem, ki se omejuje na potrebno za prepoznavanje vsebine slikovnega gradiva. Za razliko od prejšnjih dveh zbornikov je tokratni razdeljen na dosti več poglavij, saj so avtorji sledili pogostim spremembam organizacijske strukturiranosti ljubljanske univerze in različnim vidikom študentskega življenja, od njihove politične organiziranosti v času socializma, športnih in kulturnih dejavnosti, delovnih akcij in bolj zabavnih ekskurzij in počitniških utrinkov. Na koncu zbornika so številni pripomočki, ki bodo tistim, ki bodo poskušali najti kaj iz svojih študentskih let, precej olajšali listanje po več kot 300 strani obsežni knjigi. To so kazalo osebnih imen, kazalo krajevnih in stvarnih imen in pojmov ter še seznam temeljne literature.

Za vsako obdobje, ki je bliže našemu času, bi preprost človek pričakoval, da bo fotografskega gradiva za dokumentacijo časa in prostora vse več. Toda tudi pri tem zborniku se je izkazalo, da prvo obdobje po koncu 2. svetovne vojne odstopa od teh pričakovanj, kar so že večkrat poudarili zgodovinarji in drugi iskalci sledi preteklosti tega obdobja. Brskanje po arhivih, po časopisju in iskanje ljudi, ki bi pri sebi doma še hranili fotografsko gradivo iz svojih študijskih let (ali morda iz študentskih let svojih predhodnikov) je bilo za sestavljavce zbornika naporno, toda obsežen izdelek in sodobna tehnika, ki tudi iz slabega negativa ali predloge ustvarita jasno podobo minulih časov, so poplačali vložen trud. Sestavljavci so našli več slikovnega gradiva, ki ponazarja profesorje in skupine študentov, manj pa je fotografij, ki bi neposredno dokumentirale delo v predavalnicah ali laboratorijih. Jih je pa zato objavljenih toliko več, posnetih na ekskurzijah, izletih ali ob prostem času študentov. Te nam poleg študentskega življenja kažejo tudi širši vpliv družabnosti in življenja tistega časa, npr. oblačilno kulturo, prevozna sredstva ali trenutke sprostitve, ki so širšemu krogu Slovencev morda še najbolj znana iz filmov Vesna in Ne čakaj na maj! Posnetki dokumentarnega gradiva nam predstavljajo zakonske uredbe, ki so v tistem času vse prevečkrat reformirale strukturo

univerze in njenih članic. Težko pa je bilo s fotografskim gradivom ponazoriti politične pritiske na univerzo, ki jih v tistem času ni manjkalo. Te lahko bralec oz. gledalec razbere skozi bolj posredne podatke, npr. ob fotografiji uniformiranega študenta Pravne fakultete Staneta Dolanca in poleg slike objavljenega dokumenta, da je bil prav on imenovan za zastopnika študentov v univerzitetnem svetu. Obiski zastopnikov univerze in študentov pri pomembnih državnih voditeljih pa v tem zborniku niso nič novega, ker so tovrstni stiki dobro dokumentirani tudi za prejšnja obdobja in gre v teh primerih za dogodke, ob katerih so ljudje s kamero v roki kar gnetejo okoli jako pomembnih ljudi. V zborniku najdemo tudi opozorila na proteste študentov, toda to so večinoma objave časopisnih poročil in dve fotografiji iz študentskega glasila Tribuna iz petdesetih let; v štiridesetih letih pa tovrstnih zborovanj še ni bilo, saj bi bili organizatorji, če bi do demonstracij prišlo, verjetno takoj zaprti.

Pri zasnovi zbornika so se avtorji srečevali s kar številnimi težavami. Sestava univerze se je namreč v povojnem obdobju spreminjala vsakih nekaj let in se šele po letu 1960 ustalila za nekoliko daljše obdobje, ki se je nato končalo z novim univerzitetnim zakonom iz leta 1975, ko je univerza med članice sprejela tudi višje in visoke šole ter akademije in dobila današnjo zelo heterogeno in že kar nepregledno in zelo neenotno obliko in sestavo. Organizacijske spremembe so v predgovoru tudi prvič prikazane v organogramih in nudijo jasno podobo vsakokratnih sprememb. Pri zbiranju in publiciranju gradiva so zajete vse fakultete, tudi tiste, ki po več let niso bile članice univerze. To je npr. skorajda za celo desetletje veljalo za medicinsko fakulteto, v študijskih letih 1950/51 do 1953/54 pa so v Ljubljani obstajala tri visokošolska združenja s tremi rektorji, kar je v današnjih pojmovanjih, da je sedanja velika univerza nekaj normalnega in samoumevnega, marsikomu neznano ali nerazumljivo. Toda manjša visokošolska združenja so bila tedaj bistveno bolj homogena in je bil del tedanjih profesorjev s tem zelo zadovoljen. Dilemo, kako torej predstaviti posamezne fakultete in znanstvena področja, so snovalci zbornika pragmatično in, kot se izkaže v delu, tudi uspešno razrešili s tem, da so za izhodišče vzeli končno sestavo univerze oz. fakultet iz leta 1960 in v tekstovnem delu za posamezno znanstveno področje našli njegovo organizacijsko pot skozi različne fakultete in visokošolska združenja v povojnem obdobju.

Iz tretjega fotografskega zbornika o delovanju ljubljanske univerze so kar dobro razvidne specifične prvega povojnega obdobja v primerjavi s prvim zbornikom, ki je zajemal čas Kraljevine SHS oz. Jugoslavije, in drugim, ki je dokumentiral leta vojne. Ob bolj natančnem brskanju zaznamo tudi razliko med prvim povojnim političnim obdobjem poskusa popolnega posnemanja sovjetskega totalitarnega si-

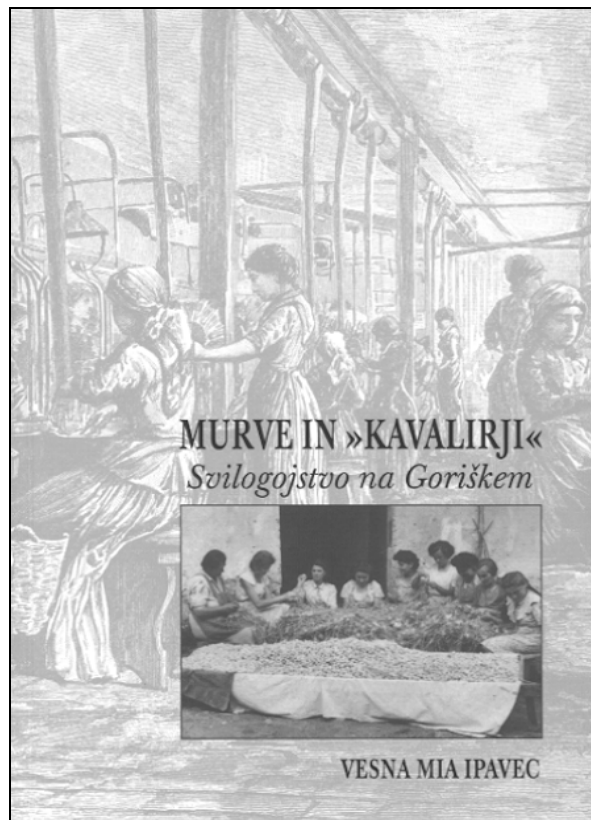
stema, ko je bila tudi univerza bolj na udaru politike, do nekoliko bolj sproščene politične in družbene scene v petdesetih letih, ki pa jo je še vedno okvirjal primež enopartijskega režima. Toda ekskurzije ali študije študentov, tudi na Zahod, v tem času niso nikakršna posebnost več. Bolj pozoren bralec bo ob primerjavi treh zbornikov fotografskih dokumentov zaznal tudi politično ozadje časa, ko so le-ti nastajali. Medtem ko je prvega iz leta še izdala Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, je bila pri tokratnem izdajatelju "zgolj" Univerza v Ljubljani. Tisti izpred dobrih dveh desetletij naj bi izšel v počastitev 50-letnice ustanovitve Komunistične partije Slovenije (kar je bila v tistih letih običajno bolj floskula, ki naj bi pripomogla do višje subvencije), tokratni zbornik pa posebnega namena častiti nekoga (razen univerze in njenega dela samega) ni pokazal. Slika Josipa Broza Tita je bila v začetku obvezen del uvodnih slavnih strani, tokrat Titovo sliko lahko najdemo šele po skrbnem iskanju na dokumentarnem posnetku univerzitetnih prostorov obdobja izpred več kot pol stoletja. Novost pa je navsezadnje tudi ta, da je, kot je bilo že omenjeno, namesto rektorja predgovor prvič prispevala rektorica.

Brskanje po fotografskem zborniku o ljubljanski univerzi in njenih študentih v prvih petnajstih letih po 2. svetovni vojni je privlačno, a tudi poučno. Verjetno se bodo vsakemu, ki je šel v svojem življenju skozi študentsko dobo in okusil slasti in tegobe študentskega življenja, utrnili spomini na leta svojega študija, ne glede na to, za katero obdobje je šlo. Avtorjem zbornika bi lahko svetovali le to, naj čim prej nadaljujejo z zastavljenim projektom in se na podoben način lotijo še kasnejših obdobj, ko bo slikovnega gradiva neprimerno več, a bo hkrati naraslo tudi število odprtih vprašanj, kako vse to na jasen in prijazen način dokumentirati. Vsem tistim pa, ki so študentska leta preživljali v času, ujetem v tretji del fotografskega zbornika, a se v zborniku na najdejo in menijo, da bi bilo možno prikazano razširiti in pokazati več, pa naj bo brskanje po zborniku poziv, da gradivo, ki ga imajo morda shranjenega doma, posredujejo Arhivsko-muzejski službi Univerze v Ljubljani za obogatitev njihove zbirke. Tako bo eventualno še neznano in doslej nedostopno gradivo varno spravljeno in arhivirano ter tako dostopno tudi za bodoče rodove in podobne bodoče publikacije.

Aleš Gabrič

Vesna Mia Ipavec: Murve in "kavalirji". Svilogojstvo na Goriškem. Nova Gorica-Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008, 171 str.

Etnologinja in kulturna antropologinja Vesna Mia Ipavec se je že v času podiplomskega študija posvetila raziskavi vzpona in padca gospodarske panoge, ki je spremenila podobo kulturne krajine goriškega prostora ter hkrati ekonomsko in kulturno posegla v način življenja goriškega prebivalstva od njenih začetkov pa vse do zatona svilogojstva, ki je svoje zadnje vzdihljaje beležil po koncu 2. svetovne vojne. Pričujoča monografija – nekoliko spremenjeno in dopolnjeno magistrsko delo – poseže v vrzel raziskovanja gospodarskih panog, ki so se v preteklosti razvijale na tleh zgodovinske dežele Goriško-Gradiške.

Svilogojstvo je bilo v različnih časovnih obdobjih zaslediti tudi ponekod na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem. Vendar je imela panoga zaradi ugodne klime in drugih pogojev na Goriškem posebno mesto. Svilogojstvo se je na Goriško razširilo iz Beneške republike sredi 16. stoletja, v 17. stoletju so murvina drevesa zasajali v ravninskem delu zahodno od Soče, kasneje tudi v gričevnatem svetu Goriške. 18. stoletje pa je že pomenilo vzpon svilogojske panoge ter definiralo omenjen čas kot "zlato stoletje